

FRANZ WERFEL

SPRENEVERENÉ
NEBO

PRÍBEH SLŮŽKY

EUROPA

FRANZ WERFEL

EUROPA

Preklad a vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Vydavateľstvo Európa, s.r.o.
Bratislava, Slovenská republika
objednavky@vydavatelstvo-europa.sk
www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-030-3

Franz Werfel *Spreneverené nebo; Príbeh slúžky*

Z nemeckého originálu Franz Werfel *Der veruntreute Himmel;
Die Geschichte einer Magd* preložila © Katarína Széherová 2024
Redakčná úprava © Martin Plch 2024

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2024 VISUAL COPYWRITING

Ako šesťdesiaty siedmy zväzok edície *Premena*
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2024

Korektúry Silvia Semaková a Martin Plch

Prvé slovenské vydanie

Počet strán 264

Sadzba © Milan Beladič 2024

Tlač – Tlačiareň TBB, Banská Bystrica

**Die Übersetzung dieses Buches wurde vom
österreichischen Bundeskanzleramt
(Sektion für Kunst und Kultur) gefördert.**

Preklad tejto knihy podporil Úrad spolkového kancelára
Rakúskej republiky (sekcia kultúry a umenia).

SPRENEVERENÉ NEBO

PRÍBEH SLUŽKY

edícia
PREMENA
zväzok 67

*Akoby ľudia vôbec nemali odvahu živo
o sebe premýšľať ako o nesmrteľných.*

Jean Paul

PRVÁ ČASŤ

PROLÓG
V GRAFENEGGU

1. kapitola: Svätý obrázok

Tetu som poznal. Bola to starena, územčistá, moletná, so širokými lícnymi kosťami a svetlými nezábudkovými očami, ktoré mali pozorný, zanovitý, často podozrievavý výraz. Keď ju niekto z času na čas videl pobiehať navôkol, udrela mu do očí jej uponáhľaná, ťažkopádna kačacia chôdza, plachý krok nočného zvieraťa, ktoré mieri z nebezpečnej ľudskej zóny do bezpečia svojho brlohu. Vtedy som ešte netušil, že jedného dňa sa pokúsim dať na papier príbeh tejto starej slúžky, ktorá ledva vedela čítať a písať. A teraz tu sedím, za cudzím stolom v cudzej krajine, a úporne si vyvolávam veľmi bolestivé spomienky na minulý svet, v ktorom moja hrdinka bezpochyby zohrávala iba nevýraznú úlohu slúžky. Pred očami sa mi vynára vidiecky dom v Grafeneggu. A krásny park. A pokorujúci pohľad na strmú osamelosť Mŕtvych hôr, tejto v lete lunárnej a na jar a na jeseň hmlisto-hrôzostrašnej krajiny na rakúskej pôde.

Pekná usadlosť v Grafeneggu patrila rodine Arganovcov. Arganovci boli moji najmilší priatelia. Stáli pri mne od samého začiatku a neodvrátili sa odo mňa ani v mojich najmrzutejších časoch. Ako málo úspešný, zanedbaný a pomerne labilný starý mládenec som v ich dome našiel domov, ak to vôbec bolo možné. Medzi početnými hosťami Arganovcov som sa nikdy nepovažoval za jedného z mnohých, ale za človeka, ktorý k nim zákonite patril, ak nie priam za člena rodiny. Obe deti, Filipa a Doris, som videl vyrastať od kolísky, v prvých rokoch ma volali „ujo“, neskôr kamarátsky „Teo“ ako ich rodičia. Vykresliť Arganovcov, štvoricu mimoriadnych ľudí, kvázi len tak narýchlo, je pre mňa ťažšie, než dokážem vypovedať. Srdce ma vyzýva, aby som zanôtil rekvieom ich trpkému osudu v podobe vlastnej knihy. Lenže na to v sebe necítim silu. Navyše ešte nie je nič rozhodnuté. Vyhľadám si skromnú bytosť z kraja ich životného kruhu, aby som sledoval jej cestu až do konca. Moji drahí priatelia a ich dom tvoria len východiskový bod a neskôr sa, rovnako ako ja, z príbehu vytratia.

Rodine Arganovcov som vďačil za viac, než len za nekončné priateľstvo a pohostinnosť. V našom skúpom a strohom krízovom svete motorizovanej nevoľnosti a rekordy lámajúcej mrzutosti predstavoval ich dom akýsi nedomoderný ostrov radosti. Akí to boli nádherní, zvučne znejúci ľudia, všetci štyria, Leopold a Lívia, Filip a Doris! Každého, kto prekročil ich prah, tiež uchvátili svojou žiarou, úsmevom, hlasmi, vrelosťou a plnokrvným temperamentom. Či už v ich viedenskom mestskom byte, alebo vonku v Grafeneggu, stôl bol vždy prestretý, jedlo bolo chutné, s vínom sa netrochárilo, a najmä, v dome mala hlavné slovo hudba, lebo všetci štyria boli napospol hudobníci a muzikanti, ďaleko prekračovali medze kvalitného diletantizmu. Leopold – boli sme rovesníci – vyšiel z klavírnej triedy štátneho konzervatória ako klavirista ovešaný cenami, prv než sa podvolil vôli rodiny a nastúpil do služieb ministerstva zahraničia. Líviin očarujúci soprán si ešte pamätajú mnohí návštevníci opery, ktorí ju počuli v rokoch tesne po vojne ako Agátu, Améliu, Elzu, Leonóru. Ťažko pochopiť, že táto oslnivá žena a speváčka sa v rozkvele mladosti bez prinútenia a zjavného dôvodu zriekla kariéry na javisku. Lívia sa pritom, na rozdiel od často neforemných dramatických sopranistiek, vyznačovala dievčenským zjavom, bola veľmi vysoká, s jemne tvarovanou hlavou na štíhлом krku. Osemnásťročná Doris zdedila po matke tmavé vlasy, bledú drahokamovú pokožku a hlas. Filip hral na všetkých možných nástrojoch s priesračným hudobným sluchom muzicírujúceho anjela, s preľíkanou obratnosťou džezového majstra a s prešibaným vtipom muzikálneho klauna. Ach, koľko nocí sme u Arganovcov prespievali, prebubnovali, prebrnkali, prefidlikali až do skorého začudovaného rána! A potom sme sa pobrali, potácajúc sa vytržením, do postele, vo všetkých cievach jantárovožlté opojenie z hudby, to najlepšie z pozemských opojení, lebo duša preniknutá čiastočkami melódií sa ukolíše do spánku. Nikdy som nevidel ľudí, ktorí boli takí otvorení jediným skutočným darom života, prírode, piesni a obrazu vo všetkých podobách. Spomínam si, ako sa mi raz v Grafeneggu dostal do rúk slávny opis zatmenia Slnka Adalberta Stiftera z roku 1842. Po jedle som niekoľko

strán predčítal. Na najkrajšom mieste, tam, kde zdolajú „olovené svetelné šero“ a „veci znova vrhajú tieň, voda sa opäť ligoce a stromy sa začínajú zelenat“, som zablúdil pohľadom k spoločnosti pri stole. Nezabudnuteľný pre mňa navždy zostane výraz tváričky malej Doris, ktorá vtedy nemala ešte ani trinásť rokov. Počúvanie samo osebe, takpovediac platonická myšlienka počúvania, napätý stav ponorenia a oddanosti, pokojné vliatie duchovnej krásy, priezračné vystúpenie a zviditeľnenie sa neviditeľnej duše – bol to jeden zo zriedkavých okamihov, keď človeka pre takúto tvár zaplaví zdrvivúca láska k ľuďom a ľudstvu. Čo poslucháči ako Arganovci museli znamenať pre muža slova, každý pochopí. Nedal som vytlačiť ani riadok bez toho, aby som sa neriadil ich názorom. A tento názor sa až tak neprejavil v následných rozhovoroch, skôr v tom, či si počas môjho predčítania nepodplatiteľne zachovali ľahostajný chlad, alebo sa rozpálili nadšením. Tieto výkyvy ich počúvania predstavovali akýsi ustaľovač, v ktorom sa neúprosne vyvolávala hodnotnosť či bezcennosť, úspech či neúspech, čistota či poškvrna môjho výtvoru.

Tak si Arganovci žili z hojnosti svojich silných a búrlivých duší v akejsi šťastnej večnosti, ktorú si rezervovali v úplne inak zmýšľajúcom prostredí. Medzitým sa zo všetkých strán blížila potopa, olovené svetelné šero duchovného a duševného zatmenia slnka. Jasne som počul hlas: „Vaši priatelia si poľahky ušetrili z času šťastnú večnosť a viedli záhalčivý spoločenský život estétov, hudobných fanatikov, nadšených milovníkov prírody a knihomoľov. Anachronistický ostrov, o ktorom hovoríte, viac než anachronistický, nebola to najmä hospodársky podmienená skutočnosť?“ Hanba nám, čo sa vždy a všade ako na výhradné vysvetlenie odvolávame výlučne na podmienenosť a obmedzenosť človeka, čo sa so supermúdrym žmurknutím priznávame k stovke foriem zemskej príťažlivosti, ktorým sme podrobení, čo sme sa v samovražednej škodoradiosti zahľadeli do polypovitého determinizmu, ktorý pevne zvierá hrud' ľudstva a v súlade s prírodným vývojom naveky zvierat' bude! Človek by sa takmer domnieval, že to nerobíme preto, aby sme sa trochu nadýchli, ale aby sme v temnej zlosti

plebejca zradili božskú veľkosť a slobodu našej duše. – Nie, Arganovci boli za všetkých okolností a za každej podmienky tým, kým sú. Z moci svojho veľkého nadania, skutočnej prirodzenosti a neskrotnej plnosti života. Mimochodom, Leopold vôbec nebol bohatý muž. Mal, ako sa hovorí, slušný príjem, ktorý, pravda, vždy do posledného groša minul, nanešťastie aj viac, ako sa ukázalo po tej katastrofe. Možno jeho zlatá ľahkomyselnosť, pohostinnosť a štedrosť vyvierala z akéhosi temného tušenia. Ale pokiaľ ide o usadlosť v Grafeneggu – starý, dosť rozložitý vidiecky dom uprostred nádherného parku na úpätí jedného z najsvojráznejších rakúskych horských masívov –, v tomto prípade nešlo o kúpu, ale o dedičstvo.

V tomto dome mi patrila jedna z hosťovských izieb. Hovorím „patrila“, lebo ju vyhradili výslovne a výlučne mne, nikto iný v nej bývať nesmel. Keďže som celé roky vzhľadom na dlhé cesty nemal trvalé bydlisko, ani v hlavnom meste, izba v Grafeneggu bola jediným miestom, ktoré som mohol nazvať svojím, a zaplnil som ho všetkými vecami, ktoré sa mi v priebehu času nazbierali. Boli tam uložené moje knihy a rukopisy, všetky ukončené a prerušené práce z mnohých začiatkov, námetov, zo skíc, nehovoriac o úžasnej zbierke lístočkov, ktoré sa v spisovateľových zásuvkách v priebehu desaťročia považlivo kopia. Je možné, že táto hromada papiera popísaného za strastiplných a entuziastických nocí sa stále nachádza na rovnakom mieste, lebo ako počúvam, usadlosť v Grafeneggu nebola do tejto hodiny vyvlastnená, ani si nenašla kupca. Nech sa s tými zápiskami deje, čo chce. Ich strata ma už prebolela. Exil vnímam ako volanie osudu po obnove. Na všetkých vyhnancoch a emigrantov sa vzťahuje povinnosť nemilosrdného nového začiatku, bez ohľadu na to, ktorá skorá či neskorá hodina odbila ich vlastný život. Z tejto povinnosti sa nikto nevymaní a zo dňa na deň je našincovi jasnejšie, ako veľmi prišiel o všetko, čím bol a čo mal. A predsa len nechcem popierať zármutok, ktorý ma tu a teraz opantáva, keď si pomyslím na dom v Grafeneggu a na moju peknú vlastnú izbu v ňom. To, čo ma desí, vskutku nie je materiálna strata môjho rukopisu, je to skôr odo mňa odtrhnutý život, sú to duchovia vystupujúci

z môjho vnútra, cítim, ako vo mne v pokútnom stave neuspokojenia mátaajú. Vo všeobecnosti pracujem veľmi ťažko. Koľko námahy ma stálo, aké vynaloženie viery, pochybností, dobrého a zlého svedomia, aby som vdýchol život celej tej spoločnosti, ktorá teraz opretá o moje okno hľadá ponad vysoký lesný buk na najvyšší končiar Mŕtvych hôr, na Veľký Priel. Sú to moji duchovia, patria ku mne tak ako vlastný spánok. Každý rok na jar, keď som chodil do Grafeneggu pracovať – dlho predtým, než tam prišli domáci –, ma pri vchode do izby privítali moji vlastní, usilovne sa množiaci duchovia. Vždy to bola neobyčajne príjemná, pokojná prvá hodinka. Brúsil som po miestnosti, zdravil som sa s tým aj s hentým, bral som do ruky to i ono, prečítal som tu vetu tam verš, hovel som si takrečeno v pocite sebavedomia z vlastného bohatstva seba samého. V tejto prvej hodine som už nevisel vo vzduchu osamelo, mal som početné príbuzenstvo, blízke i vzdialené, ktoré mi bolo vrcholne odané a na kývnutie prstom ma poslúchalo. Nie, nemal som sa na čo sťažovať a nezúfal som, že to takto musí pokračovať a že sa toto každoročné privítanie nespočetne ráz zopakuje, až raz ako komótny starý otec mojich duchovných bytostí zľahka vyhasnem, ak Boh dá v tejto izbe, ktorú mi vyhradili na obdobie života moji priatelia Arganovci. Až potom, skôr než som sa pustil do novej práce, zišiel som do spodných obytných priestorov domu a privítal som sa s omnoho veselšími duchmi Lívie a Leopolda, Filipa a Doris; žili tu ako smejúca sa ozvena svojich ľúbezných hlasov z minulého leta, ktorá bola zároveň šťastnou predzvest'ou toho budúceho.

To leto v Grafeneggu, ktoré bolo rovnako pekné ako všetky predchádzajúce, po ktorom však pre mňa ďalšie už nasledovať nemalo, sa rodina Arganovcov dostavila skôr než inokedy. Jún a polovicu júla sme strávili v príjemnom súžití. Ak mám byť celkom úprimný, šťastie tohto vidieckeho pobytu už nebolo také priezračné a naplnené ako predtým. Hoci sme sa po tichej dohode všemožne vyhýbali politickým debatám, aktuálne a hroziace svetové udalosti predsa len ťaživo ovplyvňovali našu myseľ: španielska občianska vojna a najmä neistý, dvojznačný osud našej vlastnej zúboženej krajiny. Každý deň

okolo štvrtej, keď poštár, krivajúci posol svetového diania, zastal pred bránou domu s rannými novinami z hlavného mesta, sme sa všetci zhromaždili a zakaždým sa strhla zúrivá bitka o noviny. Ani rádio sa ako voľakedy nepokúšalo vylákať z ťarchavého éteru koncerty a prenosy opier, ale Filip napriek Líviiným protestom večer skrútil gombík, aby mohol porovnať štvavé a lživé hlásenia despotov s príliš pokojnými správami zatiaľ ešte slobodných štátov. Pritom sme boli všetci, až na drobné rozdiely, pokiaľ ide o naše zmýšľanie a túžby, na jednej lodi. Predvčerom bola Doris na návšteve u susedov a tam si vypočula názory, ktoré ju šokovali, a včera sa Filip v miestnom hostinci takmer zaplietol do násilnickej hádky s mladými batôžkarmi pre pozdrav nepriateľský k našej krajine. Deti sa vrátili domov hlboko znechutené týmito zážitkami a stres prikvačil aj nás starších. K tomu pristúpili Líviine večné obavy pre Leopoldov veľmi rázny verejný postoj. Hoci z funkcie odstúpil už pred dvoma rokmi, slovom a písmom sa sústavne ostro zasadzoval za nezávislosť Rakúska, ktorá bola ohrozená zvonka i zvnútra.

Koncom júla priatelia na istý čas dom v Grafeneggu opusťili. Filip a Doris dostali pozvanie na zámok v Tirolsku. Bolo tam veľa mládeže konvenčného razenia. Leopold sa nazdával, že jeho náročným a nadmieru kritickým deťom vôbec neuškodí, keď strávia zopár dní medzi naivnými svetoobčanmi. Sám odcestoval s Líviou do Salzburgu, aby sa zúčastnil vybratých operných predstavení v rámci hudobných slávností. Jeho pozvanie, aby som odcestoval do Salzburgu s nimi, som odmietol. Najneskôr do dvanásteho augusta chceli byť všetci späť doma, lebo sedemnásteho mala Lívia narodeniny, ktoré každý rok žartovno-slávnostne oslávili akousi akadémiou. Tak som zostal, ako často predtým, vo veľkom dome sám, okrem kuchárky Tety dostal dovolenku aj personál. Náhla samota mi spočiatku vôbec nebola proti srsti. Posledné mesiace som totiž prehajdákval, premárnil som kopu času a môj pracovný plán sa dostal do povážlivého časového sklzu.

Keď umelecká práca uviazne a nechce postupovať, má to vždy nejaký dôvod. Vtedy je autor zväčša presvedčený, že mu

chýba správna nálada, alebo že ním vybratý námet sa zaťal a tvrdohlavo kladie odpor. Mňa však skúsenosť poučila, že nikdy nejde o náladu ani o námet. Ak chýba nálada, tak niečo neseďí. A nezaťal sa námet, ale v niektorom bode sa zaťala zranená pravda. Jediné chybné vlákno spochybní celé súkno. V žiadnej inej ľudskej činnosti nie je formálny zdar tak neoddeliteľne pretkaný logikou a etikou ako v umeleckej tvorbe, v tomto takzvanom „svete pekného zdania“. Jeden starý, veľmi skúsený básnik mi raz povedal: „Boh smie byť nelogický, teda bez spoznateľnej správnosti, spisovateľ nie.“ Ten človek mal pravdu. Iba keď sú pri rozprávaní v poriadku všetky stupne pravdy, počnúc nízkou pravdepodobnosťou cez jemnejšiu správnosť a úprimnosť až do poslednej zhody, len vtedy autor zažíva zriedkavý zázrak, že pramene vymysleného života sa v podobenstvách samy od seba vlejú do seba a vytvoria epickú hladinu, ktorá ho ako šťastného plavca nadvihne a unáša. Jeho vlastná hmotnosť sa vtedy akoby zníži a zaplaví ho elementárna slasť tvorivosti. V takýchto výnimočných prípadoch je zároveň hráčom aj divákom, a námaha písania spočíva v udýchanom rýchlom prečítaní toho, čo je už v hotovej podobe zaznamenané v ňom a okolo neho.

Od stavu šťastia vykresleného na tomto mieste som nikdy nebol vzdialenejší než v tých letných dňoch po odchode mojich priateľov. Náhla samota si vymohla otrasnú bilanciu mojej práce, ktorej som venoval takmer celý rok. Historický námet mojej knihy mi zrazu pripadal totálne zveličený, ľudia v nej strnulí a bez života, ich rozhovory vymyslené, skutky prekrútené, celok falošný a nevydarený až do nezmyselnosti. Čo som mal robiť? Bolo to veľmi rozsiahle dielo a vydoloval som zo seba už cirka päťsto strán. Nemal som morálnu silu, aby som tú veľkú hromadu papiera zničil, ani trpezlivosť, aby som hotové strany roztriedil a začal úplne nanovo a inak. Tento penelopovský spôsob práce je pre umenie jediný správny. Svet však každé štyri týždne menil svoju tvár, a čo bolo včera vierohodné, to sa dnes ukázalo ako podvod. Kto sa môže vyzbrojiť pokojom a rozhodnosťou, alebo aj slepotou a hluchotou, aby s neoblomným zápalom mohol zotrvať sedieť nad

svojou fantazijnou pavučinou!? Ja som to napriek všetkému skúsil. Každé ráno som si s povzdychom sadal za písací stôl. Naštartoval som fantáziu, ktorá škripala ako zhrdzavený stroj, a popísal som jeden či dva listy. Potom som vyskočil a vybehol von, akoby ma hnal diabol. Uprostred nádherného dňa a v milovanej krajine ma prepadlo neurčité zúfalstvo a ja som uháňal späť do svojej izby, prv než som sa stačil pokochať žiarivými rannými obrazmi, silným, medom chutiacim vzduchom Mrtvych hôr, a prv než som si s vďakou uvedomil svoje šťastné rozpoloženie, ktoré mi, sýtemu a pomerne bezstarostnému, umožňuje v takom prostredí oddávať sa duševnej práci. Naplnený podráždenosťou a zhnusením som si opakovane čítal, čo som napísal, až som to pokrčil a hodil do koša. Ako veľmi som si želal, aby sa moji priatelia vrátili domov a vyslobodili ma z tejto každodennej konfrontácie s vlastnou nedostatočnosťou! Neraz som takmer podľahol a odcestoval. Nebol som už najmladší a bol som dosť zbehlý v osamelosti každého druhu. Na terajšiu osamelosť som však nemal odvahy a dychtil som po prívetivej spoločnosti, ktorá je najlepším uspávacím prostriedkom pre každý druh sebapoznania. Zавše sa mi vydarila veta, pasáž, charakteristika, scénka, aspoň som si to myslel. Ihneď ma pochytila samopašná nádej a pocítil som bezdôvodnú úľavu. Čo však pomôže dobrá veta v zlej súvislosti? Potom som hľadel na papier ešte vyčerpanejšie než predtým. Možno len kolegovia z branže ocenia tento príšerný stav, toto zdrvivúce kolísanie, toto peklo namiešané z hrozného zavrhnutia a z letného sebaklamu? Myslel som si, že som vyhasnutý, zničený, že som navždy prišiel o nanie.

Jedného dňa som sa rozhodol, že nateraz skončím, a rukopis som zamkol, aby som sa najmenej dva týždne naň ani nepozrel. Ako vždy, keď sa človek vyhne námahe, podľahne pokušeniu, a teda utrpí morálne stroskotanie, dôsledkom nebola sklúčenosť, ale neveriteľne blažený pocit. Ako svoj vlastný nadriadený som si poskytol dovolenku. Teraz som legálne mohol márnit čas, oddávať sa nehybnému rojčeniu bez toho, aby som z ničoho musel svedomito dolovať vzpierajúce

sa výplody. Oslobodil som sa, prestal som myslieť na nešťastnú prácu, chodil som na prechádzky a cítil som sa znesiteľne.

Grafeneggský park sa skladal z viacerých častí. Pred čelnou stranou domu sa rozprestieral mohutný trávnik, miesto na hranie pre deti a ich kamarátov, kým ešte boli malé. Po pravej ruke sa rozpínal rozsiahly ovocný sad, ktorý zastieral pohľad na skleník, hospodársku záhradu a zemiačnická. Na druhej strane sa pozemok postupne zvažoval až na cestu. Tu stáli v tesnej blízkosti ušľachtilé staré stromy, bresty, platany, jedlé gaštany, buky purpurové rovnakej výšky a krásy, aké som nikde inde nevidel. Kúsok za domom sa začínal vlastný „divoký“ park, vystupujúci po úbočí. Na vrchole sa strácal v nekonečnom smrekovcovom lese, ktorý patril do vlastníctva Arganovcov len sčasti. Dlhá ohrada bola na mnohých miestach zborená a príroda, ktorá mala pána, prechádzala bez viditeľných hraníc do prírody bez pána. Táto časť parku a následný vrch, ktorý ustával v dosť opustenom a neprerazennom horskom chrbte, boli miestom mojich každodenných výskumných ciest. Tu bolo veľké množstvo takzvaných „miestečiek“ a po desaťročnej dôkladnej znalosti tohto kraja sa ešte stále mohlo stať, že som natrafil na novú lokalitu, neznámu skupinu stromov alebo na prekvapujúci výhľad.

Jedného dňa, bolo už dosť neskoro popoludní, som spoza temného šumenia smrekovcov v diaľke začul cvrlikajúci zvuk citary a čudesne tenký hlások, ktorý tu a tam sprevádzalo bolestné zavýjanie psa. Vydal som sa za tými tónmi a prišiel som na pomerne veľkú čistinu, ktorá sa ešte nachádzala vo vnútri parku. Pred časom tu muselo stáť maličké hospodárstvo. O tom svedčilo dočista spráchnivené koryto a dve veľmi pekné, akiste storočné lípy, ktoré práve odkvitli, až teraz pred Nanebovstúpením Panny Márie, ako všade vo veľhorách. Pod zlatistou kupolou líp bolo jedno zo slávnych „miestečiek“, napoly zborená ruina nahrubo opracovaného stola a rozheganej lavice. Na stole ležala citara. Pod strunami bol zastrčený notový list. Pri ňom sa všíli celé hromady nazbieraných bylínok, mäty, vresu, tymiánu, ktorých vôňa prenikala až ku mne. Na lavičke sedela Teta, pri nohách mala

psa Vlka, najstaršieho a najzúrivejší veterána grafeneggskej svorky, obávaného strážcu a zaprisahaného nepriateľa všetkých poštárov, ktorý pre svoju popudlivú povahu musel byť stále priviazaný na reťazi. Vlk bol slepý. Lenže ani vek, ani slepota mu nebránili zrelo pozorovať život. Po mojom príchode vyskočil, zúrive na mňa hľadel z opálového presklenia svojich očí a tíško, zato z hĺbky duše vrčal. Aj stará slúžka sa zdvihla. Bez jediného pohľadu psa napomenula:

„No čo je, havo? Čože je Pašákovi? Však to sú milost'pán.“

Vlk sa na chvíľu zamyslel, či má tomuto upokojujúcemu oznámeniu veriť, potom plný odmietavej nevôle klesol na laby a dal mi najavo, že som mu ako neželaný votrelec pokazil príjemnú hudobnú hodinku. Teta však zostala stáť a pozoruhodne svetlými a peknými očami na mňa s očakávaním hľadela. Zišlo mi na um, že som od Doris často počul túto vetu: „Práve som stretla slečnu Tetu s pánom manželom.“ Pod pánom manželom mala na mysli Vlka, ktorému jeho mecenáška dala nežnú prezývku Pašák. V Grafeneggu mali niekoľko ušľachtilých a pekných psov, dobermana, settera, rozkošného pudlíka. Teta pristupovala k týmto blahorodým domácim zvieratám vyslovene nevraživo. Jej žiarlivo zatrpknutá láska patrila jedine slepému, nanajvýš nesympatickému strážnemu psovi, a povrávalo sa, že na stôl neprišla pečienka, z ktorej by Vlk predtým nedostal leví podiel. Každoročne pri sťahovaní do Grafeneggu Teta zväčšovala batožinu rodiny Arganovcov o niekoľko košíkov a previazaných kartónových škatúl, v ktorých niesla všakovaké ušetrené a sčasti skamenené maškrtky pre svojho postaršieho miláčika. Nikto sa jej neodvážil robiť výstupy pre tieto odpudivé haraburdy. Slečna Teta, ako starenu volalo aj panstvo, si vedela získať rešpekt v celom dome. Pristupovali k nej obozretne. Aj ja som cítil akýsi zvláštny rešpekt, keď som sa k nej blížil s týmto ospravedlnením:

„Prepáčte, že som vás vyrušil, slečna Teta. Vy ste muzicírovali... To sa, prirodzene, rozumie samo sebou v takom muzikálnom dome.“

Na Tetinej mongolskej tvári sa objavil vyľakaný úsmev: „Milosťpán ma nevyrušili, ak smiem poprosiť. Však milosťpán sa musia chodiť prechádzať...“

A akoby si ponížene netrúfala poskytnúť priamu odpoveď, opäť sa obrátila k psovi: „My sme si len trošku spievali, že, Pašák? Iba dve krátke pesničky. Však, Pašák?“

Oslovený pes sa zdvihol na predné laby, vystrčil mrzutú stareckú hlavu a vyrazil zo seba dlhé zavýjacie tremolo, ktoré pripomínalo tóny lodnej húkačky volajúcej o pomoc. Po tomto umeleckom výkone si zas ľahol. Teta sa krátkym hrkútavým smiechom zasmiala: „Dobry Pašák, pekne vie spievať Pašák. Rozumie všetkému, čo sa hovorí. Viac ako podaktorý človek.“

Teta hovorila tvrdou slovanskou intonáciou, ktorej znenie bizarne zmäkčoval rakúsky dialekt. Nosila čierne šaty, k nim bledomodrú zásteru a na temene mala bielu lokňu. Riedke vlasy, ktoré boli ešte nápadne hnedé, viali vo vetre. Rozhliadal som sa navôkol. Na lipovom „miestečku“ som už dlhé roky nebol. Nepochopiteľné. Bolo zlatým klincom celého parku. Široké rúbanisko zo západu otváralo výhľad na končiare a hrebene Mŕtvych hôr. Táto horská púšť rozprestierajúca sa na míle nad vegetačnou hranicou a skalnatá pustatina, veľká biela škvrna na mape, ktorá sa teší úcte dokonca aj skúsených horolezcov, cudzí, zvláštne prísny svet uprostred meštianskeho alpského horského pásma, narastala, z tunajšieho pohľadu, do mohutných rozmerov. Nad tým stálo zlatožlté slnko a sfarbovalo nespočetné trhliny, pukliny, rokliny a vrúbkované tieňe skalných stien kozmickou fialovou. Široké údolie medzi nami a horským poschodím mizlo v hmlistej modrej, kde sa vyparoval každý tvar. Iba továrenská siréna a zopár áut rachotiacich v diaľke dokazovali, že v tejto rozplývajúcej sa kotline ešte existuje ľudský život. Mäkká lúčna pôda nenápadne prechádzala do chvejúcej sa lesnej pôdy, ktorej vôňu ihličia miestami zhusťovala vôňa desiatich tisícok cyklámenov.

„Nevybrali ste si najhoršie ‚miestečko‘, slečna Teta. Nič krajšieho niet,“ poznamenal som.

Teta zhlboka vzdychla a úpenlivým tónom prisvedčila: „Áno, je to nádhera.“

Medzi samohlásku „á“ a nasledujúce spoluhlásky vsunula sykavku, takže to znelo ako „nášhera“, a dobrú chvíľu vrtela hlavou, aby tej nádhere vyjadрила obdiv.

„Musím sa vám mnohokrát poďakovať, slečna Teta,“ začal som opäť, „že sa o mňa tak pekne staráte.“

„Keď milosťpánovi tak chutí,“ vysvetlila Teta stručne a začala klásť do košíka bylinky.

„Chutí mi až priveľmi. Veď je to na mne aj vidno. Svojou kuchyňou človeka príliš rozmaznávate, slečna Teta.“

„Milostivé panstvo mi tak prikázalo,“ dodala Teta, čím vyvrátila čo i len náznak vlastnej zásluhy. „Ale už musím ísť, variť večeru.“

Chvatne si zbalila veci, akoby naša debata prekročila prípustnú dĺžku rozhovoru pána so slúžkou. Ťažkopádne cupkavým krokom zmizla pod smrekovcami s gitarou, košom a so psom. Hľadel som za ňou. V pravej ruke namiesto palice niesla odrezaný konár. Keďže zrejme cítila na chrbte môj pohľad, oporu nepoužívala, akoby sa hanbila. Počas nasledujúcej prechádzky som sa čudoval, že som sa s Tetou dlhšie zarozprával. V rodine Arganovcov slúžila takmer dvadsať rokov. Opakovane som ju stretával v meste aj v Grafeneggu. Zakaždým sme si vymenili len pozdrav. Bezvýznamný rozhovor tohto popoludnia však vo mne zaznieval ďalej. V starej slúžke som cítil čosi pevné a uzavreté, a to ma upútalo. Zaiste, keby mi bol niekto povedal, že sa raz budem celé týždne zaoberať Tetou, nechápal by som ho. A pravda, Tetou som sa zaoberal už teraz. Výjav, ako so slepým psom tesne vedľa seba náhlivo a ťažkopádne mizne v lese, mi neschádzal z očí. Myslel som na to, že Teta je nedosiahnuteľnou majsterkou vo svojom odbore, čo všetci priatelia a hostia rodiny Arganovcov dobre vedia, a že v jej prípade sa plným právom hovorí o „kuchárskom umení“, nie o „kuchárskom remesle“. Pretože toto, ako každé iné pravé umenie – je to hudba chuti – sa zakladá na súhre nadania, citu pre tvar, vynaloženej usilovnosti a pravej osobnosti.

Dva dni nato som okolo poludnia prišiel domov a chcel si zapáliť fajku. Keďže sa mi minuli zápalky, musel som zájsť do kuchyne a požiadať Tetu o oheň. Kuchyňa bola na prízemí na

konci dlhej chodby. Keď som podošiel k bielo nalakovaným dverám, začul som hlasný rozhovor, čo mi zabránilo stlačiť kľučku. Bol to filozofický rozhovor, ktorý sa rozvinul medzi Tetou, Pašákom a záhradníkom Bichlerom a ja som ho indiskrétne odpočúval. Bichlera, nezamestnaného mechanika s poblednutou ženou a dvoma vyhladovanými deťmi, pred rokmi na niečie odporúčanie zamestnal Leopold Argan v Grafeneggu ako záhradníka a domovníka. Vtedy, keď sa prísťahoval do domu, svojimi vpadnutými lícami a blčiacimi očami pripomínal urazeného stĺpového svätého, pohrdavo hľadiaceho na svoju obeť. Medzitým akoby sa mu s pribúdajúcou telesnou hmotnosťou menila aj duša. Ten človek chodil s hlavou v oblakoch v zamatovej kazajke, mal dlhé vlasy, nosil povievajúce kravaty, ako pijak nasával všetky radikálne heslá dňa, maľoval akvarely, vlastnoručne si vyrobil rádio a inak premrhal celučký deň, lebo sa považoval za neuznaného génia. Naproti tomu sa pani Bichlerová patrične sužovala. Kvôli nemu museli dvakrát do roka prijímať pomocné sily, aby úžitková záhrada a park načisto nespustli. Leopold a Lívia nepatrili k ľuďom, ktorí by zaháľača s chúďatami deťmi poslali na ulicu, akokoľvek zanedbával svoje povinnosti a liezol im na nervy. Pokiaľ viem, Lívia po celý čas, čo sme sa poznali, musela jediný raz na hodinu prepustiť pomocníčku v domácnosti. Potom takmer ochorela, taká bola z náhlejšej výpovede skľúčená. Teraz som počul hovoriť pána Bichlera. Mal vysoký, priškrtý, zároveň horlivý a žalostivý hlas:

„Mal som jedného priateľa, istého Hromadu, bol zamestnaný na anatómii na Währingskej ulici. Hromada vypitval stovky mŕtvol, to vám poviem, a nikde nenašiel orgán, kde by mohla sídlieť nesmrteľná duša, moja duša. A vôbec, rozumná osoba ako vy, slečna Teta, by mala mať iné názory. Ani ja som do školy veľa nechodil, ale musím vám povedať, ja som sa ďalej vzdelával.“

„Kto s vami hovorí o takýchto veciach?“ namietol Tetin hlas namosúrene. Vzápätí som počul, ako sa Teta mrzuto suchce po kuchyni a po chvíľke sa prihovoriť psovi:

„Budeme potrebovať triesky na podpaľovanie, aby sme mohli zakúriť, však, Pašák, a kýbel uhlia.“

Ale Bichler pokračoval vo svojom horlivom prejave: „A prečo sme veľmi nechodili do školy, vy a ja, slečna Teta? Lebo u nás furt vládli židáci a farárkovia. A farárkovia vedia úplne presne, prečo ohlupujú národ nebotom a peklom. Keď je totiž národ ohlúpnutý oným svetom, tu dolu ani nemukne a všetko im zhltnie aj s navijakom. A židáci a farárkovia si môžu ďalej napchávať bruchá. Ináč by ste vy sama boli milostivá, slečna Teta.“

„Ešte budeme potrebovať dve hlávky šalátu. Že, Pašák? A mrkvu a hrášok zo záhrady, ktoré nám musí priniesť pán Bichler.“

„Nemecký ľudový majetok z Rakúska ide do Ríma k vrchnému farárkovi a do Paríža a do Londýna medzinárodným židákcom. To je predsa jasné. Proti tomu nemôžete namietat' nič. Náboženstvo je ópium ľudstva.“

„Ópium dostať v lekární,“ vyhlásila Teta, „je to niekedy celkom dobrá medicína.“

Skvelá odbočka! To nie je zlá odpoveď, pomyslel som si. Bichlerov hlas získal hlboko dotknutý tón: „Slečna Teta, súdruhovia ako vy bránia ľudskému pokroku a ideovému víťazstvu.“

Kuchárka hlasno šibovala hrncami na sporáku. Zlostnú činnosť náhle prerušila: „Kto je pre vás súdružka? Ja nie som pre vás žiadna súdružka! A vôbec, včera som vás pozorovala, ako ste prihrňali zemiaky, pán Bichler. Mladý človek, ktorý pri poľnohospodárskej práci potrebuje kreslo, aby sedel ako v kancelárii, nemá do toho čo hovoriť. Ten takým veciam nerozumie. Čo ty na to, Pašák?“

Po takejto jasnej výzve sa pes mohutným zaujatím stanoviska zamiešal do rozhovoru. Za zatvorenými dverami som priam cítil, ako sa hnevливý kuchárkin gavalier rozštekal na propagátora, až tento pravdepodobne zbledol a cúvol. Po niekoľkých sekundách Teta prikázala Pašákovi, aby stíchol, a s rúznou vecnosťou ukončila hádku: „Je pol dvanástej. Pán musí dostať jedlo načas. Už ma nevyrušujte.“

Tíško som sa vzdialil, ani fajku som si nezapálil.

Večer okolo ôsmej sa ma zmocnil mohutný nával depresie. Podobné stavy ma v skoršom období zachvacovali